

40. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 10 клас.: в 2 ч. Частина 1 / Упорядник А.П. Гриценко. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 126[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 08(116)).

41. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 10 клас.: в 2 ч. Частина 2 / Упорядник А.П. Гриценко. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 127[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 09(117)).

42. Hrytsenko A. Developing the Content of Forming the System of Intending History Teachers Professional Competence Using Multimedia Technologies. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2020, Volume 12, Issue 1 Sup. 1, pages: 330-346. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/238> (дата звернення 02.10.2023).

Наук. керівн.: Гриценко А. П., доктор пед. наук, доцент

Усок Максим

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ПИТАНЬ ЩОДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ІСТОРИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАРОДНОЇ ОБОРОНИ «КАРПАТСЬКА СІЧ»

У статті визначено поняття інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), окреслено їх мету й завдання. Засвідчено, у який спосіб учасники освітнього процесу – педагог і здобувачі освіти – можуть використовувати ІКТ під час викладання / вивчення історичного матеріалу про Організацію народної оборони «Карпатська Січ».

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), «Карпатська Січ», історична компетентність, інтернет-проект, мультимедійна презентація, флеш-фільм, інтеративна карта, ментальна карта, онлайн-сервіс «Wordwall», веб-заняття.*

Згідно з Державним стандартом освіти діяльність учителя / викладача має бути спрямована не на жорстке регламентування діяльності здобувачів освіти, а на те, що сприяє досягненню обов'язкових результатів навчання –

використання у своїй педагогічній роботі такого виду активностей, як-от інформаційно-комунікаційні технології (далі - ІКТ) – сукупність засобів навчання, що відкривають спеціальні й значно широкі можливості щодо вільного доступу до інформації, її швидкої обробки й систематизованої презентації у вигляді слайдів, відео, медіатекстів тощо [11, с. 106–113].

За допомогою сучасних інформаційних технологій, що відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу, власне змінюється парадигма освіти: здобувачі освіти активно працюють – збирають, накопичують, зберігають, передають, опрацьовують і презентують інформацію; водночас педагоги мають унікальну можливість подати інформацію про об'єкти або закономірності явищ більш наочною, візуально легшою до сприйняття й, крім того, без утруднень можуть накопичувати, удосконалювати й систематизовувати власні досягнення, корегувати й доповнювати їх [4].

У такий спосіб, метою використання ІКТ та мультимедійних засобів навчання є формування гармонійної, цілісної особистості, яка буде навчатись із задоволенням та результатом [2; 4; 6; 8; 17]. Завдання ІКТ полягають в активному залученні здобувачів освіти до освітнього процесу, стимулюванні пізнавального інтересу до предмету, розширенні кругозору; наданні освітній діяльності проблемного, творчого й дослідницького характеру; індивідуалізації процесу навчання; розвитку в здобувачів освіти пам'яті, уваги, творчих здібностей, інтелектуальної активності, пошук у вирішенні проблемних ситуацій тощо [3; 5; 7]. Для якісного використання історичних джерел в освітньому процесі варто застосувати хрестоматії з історії України для 10-го класу [21; 22].

Отож із метою формування історичної компетентності в учасників освітнього процесу, зокрема в питаннях щодо створення й діяльності «Карпатської Січі», має бути посилено технологічний аспект. З огляду на це визначимо, у який спосіб педагог і здобувачі освіти можуть використовувати

ІКТ під час викладання / вивчення історичного матеріалу про «Карпатську Січ».

По-перше, учитель / викладач історії має націлювати здобувачів освіти на роботу із сайтами. Щодо цієї навчальної дисципліни, то стануть у пригоді такі інтернет-проекти:

- LikBez. Історичний фронт, де є розділи «Бібліотека», «Актуальне», «Споконвічне», «Джерела інформації», «Події», «Блоги» [13]. Зокрема в «Актуальному» можна знайти статтю «Гібридна війна в Карпатській Україні. Як українське питання стало розмінною монетою під час розчленування Чехословаччини у 1938–1939 рр.», у якій ідеться також і про «Карпатську Січ» як ядро, що на заклик уряду пішло боронити свій край [1].

- Локальна історія, де містяться корисні рубрики «Тексти», «Спецпроекти», «Без брому», «Старі фото» [15]. На сайті можна переглянути фільм 1940 року «Трагедія Карпатської України» [16]; прочитати статті «"Карпатська Україна тримається довше, ніж очікувалось". Репортаж The New York Times 1939 року» [14], «Давид проти Голіафа. Як постала Карпатська Україна» [8]; прослухати інтерв'ю з істориком Олександром Пагірею «Чому не встояла Карпатська Україна?» [23] тощо.

- Український інститут національної пам'яті, що презентує цікаві історичні проекти, вебсторінки, історичні календарі, спецпроекти тощо. Тут можна побачити карту з позначенням місць, де відбувалися такі події, як-от: бій на Красному полі, розстріли січовиків [20].

- Історична правда. Є розділи «Тексти», «Коротко», «Книжки», «Дайджест», «Артефакти», «Інтерв'ю», «INTERNATIONAL» тощо [12]. На сайті можна прочитати статтю «Як знайшли масові поховання бійців Карпатської України» [24].

По-друге, найпоширенішим видом ІКТ є мультимедійні презентації, що створюються в програмі Power Point, підготовка яких – творчий та водночас складний процес. На слайдах презентації про «Карпатську Січ» можна

розмістити: стислу текстову інформацію та візуал – фотоматеріали (документи), відеофрагменти, мапи; портрети січовиків, інших діячів, причетних до створення й функціонування ОНОКС тощо. У такий спосіб, перед здобувачами освіти постають інформаційні й візуальні образи об'єктів, що досліджуються. Створювати презентації можуть і самі здобувачі освіти, які посилять свою зацікавленість історією та прагнутимуть самостійно досліджувати минуле Карпатської України.

По-третє, як учителі / викладачі історії, так і здобувачі освіти під час вивчення теми «Створення й діяльність Карпатської Січі (листопад 1938 – березень 1939 рр.)» можуть використовувати флеш-фільми, що дають змогу наочно побачити подію, уявити, у який спосіб вона відбувалася, зануритися в епоху, коли Україна виборювала свою незалежність. Із цією метою доцільно скористатися популярним сервісом YouTube, де можна знайти документальні, науково-популярні й навчальні відеоматеріали, наприклад, відеофільми «Срібна земля. Хроніка Карпатської України 1919–1939», «Трагедія Карпатської України» (фільм 1940 року) тощо.

По-четверте, учителі / викладачі історії сьогодні залучають здобувачів освіти до користування інтерактивними атласами й картами. Зокрема, під час вивчення теми «Створення й діяльність Карпатської Січі (листопад 1938 – березень 1939 рр.)» можна скористатися інтерактивною картою «Україна у Другій світовій війні» [19].

По-п'яте, з метою кращого засвоєння матеріалу й проведення контролю знань із теми «Створення й діяльність Карпатської Січі (листопад 1938 – березень 1939 рр.)» педагог може запропонувати здобувачам освіти інтерактивні вправи, створені ним за шаблонами, що є на онлайн-сервісі «Wordwall». Це, наприклад, «Вікторина» (даються запитання з кількома варіантами відповіді; щоб продовжити, треба торкнутися правильної відповіді):

1. Організація народної оборони «Карпатська Січ» була створена... (варіанти відповіді: *в листопаді 1938 року, в грудні 1938 року, в березні 1939 року, в червні 1941 року*).

2. ОНОКС було утворено у складі... (варіанти відповіді: *Чехословацької республіки, Польщі, Угорщини, Німеччини*).

3. Карпатська Січ знаходилася в місті... (варіанти відповіді: *Хуст, Ужгород, Львів, Варшава*).

4. Карпатська Січ мала основну мету. Це – ... (варіанти відповідей: *обороняти територію Карпатської України, займатися освітньою діяльністю, пропагувати ідеї демократії, взяти участь у виборах до Сойму*).

5. Емблема Організація народної оборони «Карпатська Січ» – це... (варіанти відповіді: *тризуб і меч, зірка, мак, молот*).

6. Карпатську Січ очолював... (варіанти відповіді: *Михайло Колодзінський, Августин Волошин, Євген Врецьона, Євген Кульчицький*).

7. Проект одностроїв і відзнак рядового й старшинського складу ОНОКС підготував... (варіанти відповіді: *Д. Климтуш, І. Рогач, С. Росоха, І. Роман*).

8. «Летюча естрада» – це... (варіанти відповіді: *пропагандистський відділ Карпатської Січі, відділ культури, парамілітарна організація*).

9. Організація народної оборони «Карпатська Січ» протистояла... (варіанти відповіді: *угорським дивізіям, польській армії, чехословацькій армії, німецькій дивізії*).

10. Основна причина трагічної поразки січовиків – це... (варіанти відповіді: *відсутність зброї, зрада, конфлікт із чеською армією, вплив Гітлера*).

По-шосте, в умовах дистанційного навчання учитель / викладач історії працює з вище вказаними формами ІКТ на платформах ZOOM, Google meet, де проводить вебзаняття – дистанційні уроки, вебінари (вебконференції), семінари, дискусії, практикуми, й сервісі Google Classroom.

Варто зауважити, що й офлайн-, й онлайн-навчання історії передбачає:

- аналіз історичних джерел, передусім документів, що розвиває в здобувачів освіти вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, оцінювати й критично ставитися до історичних подій та явищ

(наприклад, з'ясувати особливості політичної боротьби на українських землях у складі Чехословаччини);

- складання ментальних карт (карт думок, асоціативних карт) – діаграм зв'язків, що відображають природний хід мислення від центральної ідеї до її наслідків (наприклад, створити ментальну карту «ОНОКС – парамілітарна (воєнізована) організація»);

- проєктну діяльність, засновану на історичних подіях, зборі свідчень, складанні описів, біографічних довідок тощо (наприклад, опрацювати спогади українського військового, колишнього січовика й громадсько-політичного діяча Василя Филоновича, громадсько-культурного й політичного діяча одного із засновників Карпатської України Василя Гренджа-Донського; скласти історичну характеристику Августина Волошина тощо);

- співпрацю в малих групах, де проводяться: обговорення, дискусії, колективне читання й аналіз, взаємоперевірка і взаємонавчання, колективне розв'язування проблем (наприклад, з'ясувати особливості політичної боротьби на українських землях у складі Чехословаччини, охарактеризувати геополітичне становище Карпатської України, визначити причини поразки Карпатської України) [9, с. 209 - 210].

Отже, підґрунтям навчання історичної компетентності, у тому числі й щодо створення й діяльності Організації народної оборони «Карпатська Січ», має бути високоякісне й високотехнологічне інформаційно-освітнє середовище, що переорієнтовує навчання з інформативної форми на розвиток особистості здобувача освіти, орієнтує на творчу діяльність; розвиває пізнавальну активність, інтелектуальні вміння, інтуїцію тощо; розкриває практичну цінність теоретичного матеріалу; активізує процеси самопізнання; формує комунікативні навички й навички інформаційної культури; сприяє всебічному розвитку, самовдосконаленню, бажанню вчитися впродовж усього життя, розумінню інформаційно-комунікаційних процесів.

Список використаних джерел і літератури

1. Гібридна війна в Карпатській Україні. Як українське питання стало розмінною монетою під час розчленування Чехословаччини у 1938–1939 рр. URL: <https://likbez.org.ua/ua/gibridnaya-voyna-v-karapatskoj-ukraine.html> (дата звернення: 22.11.2023).
2. Гриценко А. Зарубіжний досвід формування професійної компетентності у майбутніх учителів історії з використанням ІКТ. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: збірник наукових праць. Суми: КЗ СОППО, 2019. URL: https://drive.google.com/file/d/1CVzCkMcjUmLJPogYCzVNzSteFK8_D96Z/view (дата звернення: 06.01.2024).
3. Гриценко А. П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2022. Вип. 1 (48). С. 108-117. URL: https://www.researchgate.net/publication/368293466_Mozlivosti_vikoristanna_IT-tehnologij_u_hodi_vprovadzenna_modelnih_navcalnih_program_gromadanskoj_ta_istoricnoi_osvitnih_galuzej_bazovoi_serednoi_osviti (дата звернення: 22.11.2023).
4. Гриценко А.П. Основні складові інформаційної компетентності майбутніх учителів історії. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 4. С. 86-90. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/455> (дата звернення: 22.11.2023).
5. Гриценко А.П. Особливості побудови віртуального музею «Мультимедійна стрічка подій в історії української державності. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). Березень. С. 366-370. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-75> (дата звернення: 22.11.2023).
6. Гриценко А.П., Ухналь О.М. Педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. Праць. 2022. Вип. 85. С. 74-79. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.15> (дата звернення: 05.01.2024).
7. Гриценко А. П. Психологічні аспекти формування інформаційно-комунікаційної компетентності у майбутніх учителів історії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2018. Вип. 3. С. 58-65. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2018-3-38-58-65> (дата звернення: 22.11.2023).
8. Гриценко Андрій Психолого-педагогічні аспекти використання мультимедійних технологій у процесі навчання історії студентів закладів вищої педагогічної освіти. *Наукові записки БДП*. Серія: Педагогічні науки. Вип.1.

Бердянськ : БДПУ, 2020. 495 с. С. 241-247. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2020-1-1-241-247> (дата звернення: 22.11.2023).

9. Гриценко А.П. Усі уроки до курсу «Історія України». 10 клас. Стандартний та академічний рівні. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 221[3] с.

9. Давид проти Голіафа. Як постала Карпатська Україна. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/david-proti-goliafa/> (дата звернення: 05.10.2023).

10. Дробуш О. П. Як використати ІКТ у викладанні історії. Познань, 2021. 24 с. URL: <https://naurok.com.ua/yak-vikoristati-ikt-u-vikladanni-istori-227748.html> (дата звернення: 20.10.2023).

11. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/> (дата звернення: 05.10.2023).

12. Історичний фронт. URL: <https://likbez.org.ua/ua/> (дата звернення: 05.10.2023).

13. Карпатська Україна тримається довше, ніж очікувалось. Репортаж The New York Times 1939 року. *Локальна історія*. 2023. 14 березня. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/amerikanka-pro-podiyi-v-khusti-reportazh-z-karpatskoyi-ukrayini-1939-roku-u-the-new-york-times/> (дата звернення: 05.10.2023).

14. Локальна історія. URL: <https://localhistory.org.ua/> (дата звернення: 05.10.2023).

15. Пометун О. Активне навчання учнів історії та громадянської освіти у контексті запровадження державного стандарту базової середньої освіти. *Український педагогічний журнал*, 2021. № 4. С. 106–113.

16. Сергієнко В. П., Гриценко А. П. Особливості класифікації мультимедійних засобів навчання у процесі вивчення історії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2020. Вип. 1 (42). С. 183-191. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2020-1-42-183-191> (дата звернення: 22.11.2023).

17. Трагедія Карпатської України. Фільм 1940 року. *Локальна історія*. 2023. 15 березня. URL: <https://localhistory.org.ua/rubrics/video/tragediia-karpatskoyi-ukrayini-film-1940-roku/> (дата звернення: 05.10.2023).

18. Україна у Другій світовій війні. URL: https://new.osvitanet.com.ua/interactive-maps/interactive-maps-history/ukraina_u_dsv_06_1941_11_1942/ (дата звернення: 19.10.2023).

19. Український інститут національної пам'яті. *Офіційний сайт УІНП*. URL: <https://ww2.uinpr.gov.ua/karty/> (дата звернення: 19.10.2023).

20. Хрестоматія з історії України. 10 клас. : в 2 ч. Частина 1 /Упорядник А.П. Гриценко. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 127[1] с. – (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 04(112)).

21. Хрестоматія з історії України. 10 клас. : в 2 ч. Частина 2 /Упорядник А.П. Гриценко. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 127[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 05(113)).

22. Чому не встояла Карпатська Україна? *Локальна історія*. 2011. 28 березня. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/karpatska-ukrayina-oleksandr-pagiria/> (дата звернення: 20.01.2023).

23. Як знайшли масові поховання бійців Карпатської України. *Історична правда*. 2023. 14 березня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/2011/03/28/33661/> (дата звернення: 25.09.2023).

Наук. керівн.: Прокопчук В. С., д-р. іст. наук, професор

Чуприна Ярослав

ІГРОВИЙ КОМПОНЕНТ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження зумовлена поєднанням традиційного навчання з іграми. Оскільки це важливий процес в умовах навчального процесу. Використання ігрового формату можливе на етапах реалізації навчальної діяльності учнів, вивчення нового матеріалу, закріплення пройденого, повторення та узагальнення. Для учнів навчання як традиційна і звична навчальна діяльність перестає існувати і замінюється чимось захоплюючим і цікавим. Його традиційна суть трансформується в ігрове спілкування та ігрову навчально-пізнавальну діяльність. В учнів з'являється більше можливостей для творчості, активного навчального спілкування, узагальнення і систематизації навчального матеріалу та інтенсивного інтелектуального розвитку.

Ключові слова: *освітній процес, учні, ігри, навчання, аналіз.*

Не втрачаючи своєї традиційної ролі в класі, вчителі трансформуються в організаторів ігор, консультантів, порадників та арбітрів. Це, безумовно,